

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Tim Januška

**VLOGA KNJIŽNIC PRI MEDIJSKEM OPISMENJEVANJU
UPORABNIKOV**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2023

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Tim JANUŠKA

Naslov pisne naloge: Vloga knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Št. strani: 30

Št. slik: 1

Št. preglednic: 0

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 1

Št. referenc: 52

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Narodni in univerzitetni knjižnici

Mentor v času strokovnega usposabljanja: dr. Gorazd Vodeb, Narodna in univerzitetna knjižnica

UDK: 37.011.22:659.3:027(043)

Ključne besede: medijska pismenost, informacijska pismenost, lažne novice, opismenjevanje, visokošolske knjižnice, splošne knjižnice

Izvleček

V nalogi raziskujemo vlogo visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov. Medijska pismenost je opredeljena kot zmožnost dostopanja, analiziranja, vrednotenja, ustvarjanja in uporabe različnih oblik medijev ter je osnova za kritično mišljenje in ustvarjalnost, učinkovito komunikacijo in aktivno državljanstvo. Knjižnice lahko svojo vlogo pri medijskem opismenjevanju uresničujejo na številne načine, na primer z organizacijo okroglih miz in predavanj na tematiko vpliva medijev na naš vsakdan, s pripravo spletnih učilnic in vodnikov, kjer uporabnikom predstavljajo načine prepoznavanja lažnih novic in dezinformacij, ter z delavnicami, na katerih se lahko udeleženci spoznajo s procesom priprave medijskih vsebin. Cilj raziskave je ugotoviti, kakšna je trenutna vloga visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov ter na kakšen način in v kolikšni meri bi lahko knjižnice to vlogo prevzele. Opravljeni so bili trije intervjuji, po dva s strokovnjakinjama s področja medijske pismenosti in eden s predstavnikom knjižnice, ki je v preteklosti izobraževalne vsebine s tega področja že vključila v svoj program. Vsebinska analiza intervjujev po opisni metodi omogoča primerjavo obstoječih načinov medijskega opismenjevanja, predstavljenih v teoretičnem delu naloge, z vsebinami, ki so v slovenskih visokošolskih in splošnih knjižnicah trenutno prisotne.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 MEDIJSKA PISMENOST	3
2.1 ODNOS MED MEDIJSKO, INFORMACIJSKO IN DIGITALNO PISMENOSTJO	3
2.2 LAŽNE NOVICE IN DEZINFORMACIJE	5
3 VLOGA KNJIŽNIC PRI MEDIJSKEM OPISMENJEVANJU UPORABNIKOV	7
3.1 OBLIKE MEDIJSKEGA OPISMENJEVANJA UPORABNIKOV	9
3.2 DILEME GLEDE VLOGE KNJIŽNIC PRI MEDIJSKEM OPISMENJEVANJU	12
4 RAZISKAVA	14
4.1 METODOLOGIJA	15
4.1.1 Intervjuvanci	16
4.2 PREGLED VSEBIN MEDIJSKEGA OPISMENJEVANJA V SLOVENSКИH VISOKOŠOLSKIH IN SPLOŠNIH KNJIŽNICAH	17
4.3 ANALIZA INTERVJUJEV	20
5 RAZPRAVA	23
6 ZAKLJUČEK	25
7 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	26
PRILOGA	I

KAZALO SLIK

Slika 1: Kako prepoznati lažne novice	11
--	----

1 UVOD

Kriza informacij ali »infodemija«, ki ji je pandemija covid-19 dodala povsem nove razsežnosti, je v družbi postresnice ob zmanjšani transparentnosti še povečala negotovost ter poglobila nezaupanje do institucij. To je pričakovano pritegnilo tudi pozornost bibliotekarstva in informacijske znanosti (Koltay, 2023, str. 269). Pojavilo se je prepričanje, da imajo knjižničarji priložnost, če ne celo dolžnost, da vodijo boj proti lažnim novicam in dezinformacijam. Delo knjižničarjev, ki že dolgo ni zgolj pasivno hranjenje in posredovanje informacij, prevzema vedno bolj aktivno vlogo v skupnosti in se vključuje v bogatenje kulturnega življenja, izobraževanje javnosti ter ozaveščanje o pomembnih družbenih temah. Hiter razvoj tehnologije in dostop do raznolikih informacij dviguje raven državljske angažiranosti in sodelovanja v različnih procesih tako znotraj kot zunaj digitalnega okolja (Kine in Davidstone, 2022, str. 640). Prepoznavanje verodostojnosti in zanesljivosti teh informacij pa je ključnega pomena za dobro obveščenost in temelj demokracije (LaPierre in Kitzie, 2019, str. 429).

Z razumevanjem problema in predlaganimi rešitvami pa obstaja vrsta težav, ki so tako vsebinske kot formalne narave, zadevajo pa tudi politična vprašanja. Kako naj se knjižnice politično pozicionirajo v svojih skupnostih, zlasti glede razprav o nevtralnosti? Kako lahko knjižnice sodelujejo z vedno bolj razdeljeno javnostjo in ob tem vzdržujejo potrebno javno podporo (Young idr., 2021, str. 547)?

Narodna in univerzitetna knjižnica (v nadaljevanju NUK) svojo funkcijo nacionalne in univerzitetne knjižnice formalno opravlja od oktobra 1945, njen status knjižnice kot pridružene članice Univerze v Ljubljani pa od leta 2003 urejata Sklep o pridruženem članstvu in Pogodba o pridruženem članstvu. Univerzitetne knjižnice so aktivno vključene v uresničevanje poslanstev svojih matičnih univerz, kar vključuje zagotavljanje informacijskih virov ter informacij, potrebnih za izvajanje izobraževalne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti univerz, odločilno vlogo pa imajo tudi pri informacijskem opismenjevanju študentov in drugih uporabnikov (Ambrožič idr., 2009, str. 713–717). Strateški načrt NUK za obdobje 2020–2024 (NUK, 2019, str. 19) ima znotraj druge strateške usmeritve (podpora študiju in znanstvenoraziskovalni dejavnosti univerze) zastavljen cilj: izobraževanje uporabnikov za razvoj kompetenc informacijske, digitalne in medijske pismenosti.

Oddelek za informacije in izposajo gradiva ima v Programu dela in finančnem načrtu NUK za leto 2021 (NUK, 2021, str. 45) prvič opredeljeno vzpostavitev portala relevantnih virov in medijev za razvoj kompetenc informacijske, digitalne in medijske pismenosti. NUK je leta 2022 pripravila in predstavila spletno učilnico z naslovom Medijska pismenost, ki med drugim vključuje poglavja o teoretičnih pogledih na področje medijske pismenosti, napotke za lažje prepoznavanje lažnih novic in kviz za preverjanje znanja.

Namen naloge je na podlagi pregleda literature ter intervjujev s strokovnjaki s področja medijske pismenosti presoditi, v kolikšni meri naj knjižnice sploh prevzamejo pobudo pri medijskem opismenjevanju uporabnikov, ter najti načine, kako do kompleksne problematike ustrezno pristopati. Ob tem želimo ponuditi smernice za oblikovanje vsebin medijske pismenosti tudi za druge knjižnice, pri čemer so v ospredju visokošolske in splošne knjižnice. Tudi Združenje splošnih knjižnic (2022, str. 40) v Strategiji razvoja slovenskih splošnih knjižnic za obdobje 2022–2027 namreč izpostavlja krepitev »izobraževalne vloge splošnih knjižnic za dvig informacijske pismenosti (z elementi medijske, digitalne in meta pismenosti)«. Raziskava ne vključuje šolskih knjižnic, saj so didaktični pristopi in vsebinski poudarki medijskega opismenjevanja za otroke drugačni od tistih za odrasle uporabnike.

V teoretičnem delu naloge je podrobneje obravnavan koncept medijske pismenosti ter njen odnos z drugimi oblikami pismenosti, s poudarkom na informacijski pismenosti, ki se kot koncept z bibliotekarstvom povezuje že dalj časa. Posebno poglavje je namenjeno lažnim novicam in dezinformacijam, ki so najbolj prepoznaven in najpogosteje izpostavljen vidik medijske pismenosti. V nadaljevanju je podrobneje obravnavana konkretna vloga splošnih in visokošolskih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov, vključno z dilemami, ki se porajajo pri oblikovanju in vpeljevanju tovrstnih vsebin. V zaključku teoretičnega dela naloge so predstavljeni konkretni praktični predlogi in oblike medijskega opismenjevanja.

V empiričnem delu naloge je pripravljen krajši pregled dosedanjih primerov medijskega opismenjevanja v slovenskih splošnih in visokošolskih knjižnicah, ki mu sledi analiza treh polstrukturiranih intervjujev – dva intervjuja smo opravili s strokovnjakinjama s področja medijske pismenosti in enega s predstavnikom knjižnice, ki je v preteklosti že pripravila vsebine s področja

medijskega opismenjevanja uporabnikov. V sklepnem delu naloge preverjamo postavljeni hipotezi ter predstavljamo zaključke.

2 MEDIJSKA PISMENOST

UNESCO (b. d.) medijsko (in informacijsko pismenost) opredeljuje kot medsebojno povezan nabor kompetenc, ki ljudem pomaga izkoristiti prednosti novih informacijskih, digitalnih in komunikacijskih krajin. Medijska in informacijska pismenost zajemata kompetence, ki ljudem omogočajo kritično in učinkovito ravnanje z informacijami in institucijami, ki nam te informacije posredujejo, ter preudarno uporabo digitalnih tehnologij. Kompetence na teh področjih so nepogrešljive za vse državljane ne glede na njihovo starost ali družbeno-ekonomske okoliščine.

Medijska pismenost ima več definicij, skupen pa jim je poudarek na razvijanju znanj, veščin in kompetenc za uspešno uporabo medijev najrazličnejših oblik, s čimer so državljanom zagotovljena sredstva za aktivno vlogo v družbi (Chambers idr., 2022, str. 2597). Medijska pismenost postavlja standarde kritičnega mišljenja, ki nas varujejo pred napačnimi in lažnimi informacijami, ter nas opremlja s spretnostmi za razčlenjevanje sporočil. Za lažje razumevanje medijev nam je v oporo pet ključnih konceptov medijske pismenosti (Christian, 2020, str. 8–10; MediaSmarts, b. d.):

1. Vsa medijska sporočila so konstruirana.
2. Medijska oblika in vsebina sta tesno povezani.
3. Ljudje ista medijska sporočila doživljajo na različne načine.
4. Mediji posredujejo ideološka sporočila in sporočila o vrednotah.
5. Mediji so tržno usmerjeni in imajo družbeni ter politični vpliv.

2.1 ODNOS MED MEDIJSKO, INFORMACIJSKO IN DIGITALNO PISMENOSTJO

Predstave o pojmu *pismenost* so se čez čas bistveno spreminjale. V srednjem veku je imela beseda dvojen pomen: prvič, pomenila je sposobnost branja in pisanja, in drugič, predstavljala je idejo učene osebe, ki sodeluje v dejavnostih skupnosti pismenih. Z vzponom industrijske družbe se je dojemanje pismenosti spremenilo. Primarno je še vedno označevala status elit, za srednji sloj pa je

predstavljala funkcionalnost, ki je bila povezana z vodstvenimi vlogami v industrijski družbi. Zavedanje, da je sposobnost branja in pisanja koristna za delavca, se je krepilo. V drugi polovici 20. stoletja je pojem pismenosti temeljil na psiholoških pojmovanjih bralne in pisne kompetentnosti, manko teh sposobnosti pa je definiral pojem *nepismenost* (Martin, 2006, str. 7).

Pojem *informacijska pismenost* se je v ZDA začel razvijati v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja in je nastal v pretežno preddigitalnem kontekstu. Z naraščajočim dojetjem svetovnega spleta kot na videz neskončnega vira informacij je gibanje za informacijsko pismenost postalo vse bolj nujno (Martin, 2006, str. 12). Sam koncept informacijske pismenosti zunaj svojega disciplinarnega in strokovnega področja kljub temu ni dosegel stopnje izpostavljenosti, ki jo ima medijska pismenost. Vzpon medijske pismenosti kot vsebine učnih načrtov se je začel v poznih sedemdesetih letih, medtem ko so knjižnice in knjižnične organizacije programe informacijske pismenosti začele razvijati v poznih devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Haider in Sundin, 2022, str. 11–13).

Vlogo informacijske pismenosti lahko najlažje razumemo skozi njen izvor na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti. Opišemo jo lahko kot spodbujanje znanj in kompetenc, ki omogočajo učinkovito iskanje, ocenjevanje, ustvarjanje in sporočanje ustreznih informacij. Pri informacijski pismenosti, vsaj kot strokovni praksi, je materialnost informacij, s katero se knjižnice ukvarjajo, temeljna. Organizacija in omogočanje dostopa do znanja v njegovi materialni obliki predstavlja osnovno poslanstvo knjižnic (Haider in Sundin, 2022, str. 11–12).

Medtem ko je informacijska pismenost usmerjena v infrastrukturo informacij, se *medijska pismenost* osredotoča na same medije – njihovo produkcijo, kroženje, dostop in pomen – pogosto s kritičnega vidika. Raziskave informacijske pismenosti lahko pomagajo pri razumevanju kroženja informacij v družbi, ki jo vse bolj pogojujejo algoritmi in komercialni informacijski sistemi, raziskave medijske pismenosti pa lahko v tradiciji informacijske pismenosti krepijo kritično zavest (Haider in Sundin, 2022, str. 13). American Library Association (v nadaljevanju ALA) v svojem vodniku *Media Literacy in the Library: A Guide for Library Practitioners* posebej poudarja, naj se knjižnično osebje pouči in pogovori o razliki med medijsko in informacijsko pismenostjo ter o tem, zakaj je to razlikovanje pomembno. Bibliotekarstvo se namreč primarno osredotoča na

informacijsko pismenost, ki je usmerjena v raziskovalne veščine. Čeprav je informacijska pismenost v mnogih pogledih podobna medijski, je v današnjem svetu pomembno, da uporabniki informirane odločitve sprejemajo tudi med spremljanjem medijev in ne zgolj pri namenskem raziskovanju (ALA, 2020, str. 7).

Za spodbujanje avtonomnega in dobro informiranega državljana je poleg kritične medijske ključna tudi digitalna pismenost, saj skupaj vključujeta »tako znanje o medijskem okolju, v katerem krožijo informacije, kot tudi razumevanje, kako se formirajo ovire za demokracijo, politiko in družbeno ter politično participacijo« (Oblak Črnič, 2022, str. 91).

Pojem digitalna pismenost je bil prvič uporabljen leta 1997 in je pomenil sposobnost razumevanja in uporabe informacij v različnih formatih, posredovanih prek računalnika. Pomembno pri razumevanju tega pojma je, da se ne omejuje le na uporabo računalnika, temveč internet prepozna kot medij, ki zahteva specifične kompetence za kritično obravnavo posredovanih informacij. V najbolj poenostavljeni obliki pojem označuje pismenost digitalne dobe (Secker, 2018, str. 5). Za razumevanje pojma digitalne pismenosti je pomemben holistični pristop, ki ne izključuje veščin drugih oblik pismenosti (Nicholls, 2018, str. 19). Inskip (2018, str. 140) opaza, da se raba pojmov informacijska in medijska pismenost zmanjšuje, medtem ko raba pojma digitalna pismenost narašča. Obstaja tudi možnost, da prihaja do konvergence med temi tremi pojmi, saj so ločnice med njimi pogosto zabrisane.

Študije s področja kritične medijske oz. digitalne pismenosti poudarjajo pomen praks, skozi katere se oblikuje državljanska zavest. To raziskovalno področje daje poudarek potencialu za izražanje skozi produkcijo alternativnih medijev. Zagovorniki te perspektive trdijo, da sta ravno kritična medijska oz. digitalna pismenost tisti, ki ponujata »okoliščine za odgovorne državljanske in civilnodružbene oblike participacije v digitalnih okoliščinah« (Oblak Črnič, 2022, str. 108–109).

2.2 LAŽNE NOVICE IN DEZINFORMACIJE

Novinarstvo se spopada s krizo, ki so jo prinesle tako gospodarske kot tehnološke spremembe. Medijske hiše se soočajo z izgubo tako bralcev kot novinarjev, uveljavitev spletnih medijev pa je

pretresla tradicionalne novinarske vrednote, kot so resnica, natančnost in objektivnost (Vos, 2018, str. 1). Kakovostno novinarstvo je bistvenega pomena za delujočo demokracijo, saj državljane obvešča o tem, kaj se dogaja na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni (Alvarez, 2020, str. 487). Manj kakovostnemu novinarstvu botrujejo dejavniki, kot so časovne omejitve, pomanjkanje raznovrstnosti, implicitne pristranskosti, pomanjkanje uravnoteženosti in omejen dostop (Christian, 2020, str. 168–175).

Uporabniki knjižnic vire informacij uporabljajo iz različnih razlogov. Ne glede na to, kakšne vrste informacij iščejo, pa jim je zaradi spleta na voljo več virov kot kadar koli prej (Alvarez, 2020, str. 487). Družbena omrežja uporabnikom omogočajo, da so hkrati proizvajalci in potrošniki vsebin, posledica tega pa je hitro in nenadzorovano širjenje zavajajočih in lažnih vsebin, ki so se v zadnjih letih po spletnih platformah in skupnostih razširile z resnimi družbenimi ter političnimi posledicami (Young idr., 2021, str. 539). Lažne novice so ustvarjene tako nenamerno, predvsem s širjenjem nepreverjenih informacij, kot tudi namerno. V angleščini prevladujeta izraza za dve vrsti lažnih novic: *misinformation* – lažne informacije, ki niso ustvarjene z namenom škodovanja, ter *disinformation* – lažne informacije, ki so namenoma ustvarjene za škodovanje ali zavajanje ljudi (Christian, 2020, str. 52–54). V slovenščini izraz *dezinformacije* običajno uporabljamo za oba pojma (Rek, 2021, str. 19). V angleščini je uveljavljen še tretji izraz, *malinformation*, ki označuje resnične informacije, katerih namen je škodovanje ljudem, organizacijam ali državam. Primer takšnih škodoželjnih informacij je razkrivanje intimnih informacij o neki osebi brez njihove privolitve (Christian, 2020, str. 54).

Veliko raziskav opisuje problematiko lažnih novic kot nezmožnost posameznika za razločevanje med dejstvi in izmišljenim, kar je posledica izpostavljenosti ogromni količini informacij ter pomanjkanja kritičnih in analitičnih sposobnosti, vendar obstajajo tudi bolj zapleteni pomisleki, ki temeljijo na psiholoških in vedenjskih dejavnikih (De Paor in Heravi, 2020, str. 7).

Kognitivne pristranskosti so mehanizmi, ki spodbujajo hitrejše širjenje lažnih novic. To so oblike razmišljanja, ki odstopajo od logičnega in razumskega mišljenja. Predstavljajo predvsem hiter in intuitiven način sprejemanja odločitev, pri čemer se izogibajo analitičnemu sklepanju, ki upošteva vse pomembne informacije. Nekatere izmed najpogostejših oblik kognitivnih pristranskosti so

motivirano sklepanje (ang. *motivated reasoning*), potrditvena pristranskost (ang. *confirmation bias*), hevrstika razpoložljivosti (ang. *availability heuristic*), učinek iluzorne resnice (ang. *illusory truth effect*) in čredni učinek (ang. *bandwagon effect*) (Christian, 2020, str. 60–61).

Internet oz. družbena omrežja so bila v nekem trenutku obravnavana kot gonilna sila demokratizacije. V zadnjem času pa je velik del naše informacijske infrastrukture vse pogosteje videti kot glavna grožnja demokraciji (Haider in Sundin, 2022, str. 11). Leta 2016 se je po spornih ameriških predsedniških volitvah uveljavil izraz *postresnica* (ang. *post-truth*), ki označuje družbeno stanje, v katerem je resnica vedno manj pomembna. Zanj je med drugim značilen porast in vpliv dezinformacij, zavračanje uveljavljenih trditev, postavljanje osebnega prepričanja in izkušenj pred dejstva in dokaze, zmanjšanje zaupanja v institucionalne ponudnike informacij, kot sta novinarstvo in znanost, ter naraščajoča razdrobljenost in polarizacija pri uporabi informacij (Barzilai in Chinn, 2020, str. 107–109).

3 VLOGA KNJIŽNIC PRI MEDIJSKEM OPISMENJEVANJU UPORABNIKOV

Že drugi člen Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001) informacijsko opismenjevanje omenja kot eno od dejavnosti knjižnične javne službe. V Strokovnih standardih in priporočilih za visokošolske knjižnice (2021) je informacijsko opismenjevanje poudarjeno kot ena ključnih vlog visokošolske knjižnice, omenjeno pa je tudi izobraževanje za digitalno pismenost, medtem ko medijska pismenost izrecno ni omenjena.

V uvodu Strokovnih priporočil in standardov za splošne knjižnice (2018, str. 3) posamezne oblike pismenosti niso opredeljene, temveč je preprosto poudarjeno, da splošne knjižnice spodbujajo poznavanje »različnih vrst pismenosti« ter da program knjižnične javne službe vlaga v motivacijo, promocijo, vzgojo in usposabljanje za različne vrste pismenosti. V nadaljevanju je sicer poudarjeno spodbujanje samostojnega ustvarjanja v »različnih medijih (izraznih oblikah)«, sam izraz medijska pismenost pa vseeno ni uporabljen (Strokovna priporočila in standardi ..., 2018, str. 38).

Vloga knjižničarjev se je na začetku 21. stoletja z vplivom interneta kot glavnega vira informacij občutno povečala, še bolj pa je na njihovo vlogo v zadnjih letih vplival pojav lažnih novic (Avery,

2020, str. 73). Tako visokošolske kot splošne knjižnice si prizadevajo sodelovati pri reševanju problematike lažnih novic in zagotavljanju spletnih virov za pomoč ljudem pri natančnem prepoznavanju in vrednotenju informacij (De Paor in Heravi, 2020, str. 7). Ljudje pogosto namreč nimajo zadostnih veščin in orodij za učinkovito krmarjenje v poplavi dezinformacij, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju (Young idr., 2021, str. 539).

Učni pristopi, viri in konceptualni okvirji, zasnovani na podlagi medijskega opismenjevanja v visokošolskih knjižnicah, v veliki meri temeljijo na potrebah in zahtevah, ki v formalnih izobraževalnih okoljih obstajajo že dalj časa (Kerrigan idr., 2022, str. 5). Visokošolske knjižnice imajo več izkušenj pri izvajanju vsebin in delavnic informacijske pismenosti, tako za študente kot za visokošolske učitelje. Pandemija covid-19 je bila za marsikatero izobraževalno ustanovo in njihovo knjižnico katalizator sprememb, saj je poudarila pomen oddaljenega dostopa do informacijskih virov. Z informacijskim opismenjevanjem študentov knjižnice posredno pripomorejo tudi k premagovanju socialno-kulturnih ovir in zmanjševanju digitalnega razkoraka (Martzoukou, 2021).

Za razliko od visokošolskih morajo biti splošne knjižnice pri razvoju podobnih storitev bolj iznajdljive, saj ne služijo tako homogenim skupinam uporabnikov (De Paor in Heravi, 2020, str. 6). Trenutne raziskave sicer lahko določijo, katere družbene skupine imajo nizko raven medijske pismenosti in bi zato morale postati ciljne skupine izobraževalnih vsebin, težje pa je določiti, v kolikšni meri so tem skupinam takšne vsebine sploh pomembne (Chambers idr., 2022, str. 2597).

V družbi postresnice sta vzrok razširjenosti lažnih novic javni skepticizem in nezaupanje v establišment (De Paor in Heravi, 2020, str. 6). Navkljub splošnemu padcu zaupanja v javne institucije je splošnim knjižnicam uspelo ohraniti relativno visoko stopnjo zaupanja (Young idr., 2021, str. 540). Odgovornost knjižnic, da zagotovijo dostop do zanesljivih informacij, se je razširila na pomoč skupnostim pri razvoju spretnosti in orodij, potrebnih za interpretacijo teh informacij. S spodbujanjem ozaveščenosti o medijski pismenosti, zagotavljanjem varnega prostora za sodelovanje v bolj produktivnem družbenopolitičnem dialogu in omogočanju starejšim, da postanejo bolj podkovani v uporabi digitalne tehnologije, so splošne knjižnice ključnega pomena za premostitev vrzeli v znanju (LaPierre in Kitzie, 2019, str. 429).

Paradigmatična splošna knjižnica 21. stoletja je opisana kot institucija, ki presega tradicionalne zbirke tiska in ponuja neformalne, na ljudi osredotočene in s sodobno tehnologijo opremljene prostore za sodelovanje in učenje. Te storitve so namenjene različnim skupinam uporabnikov in odgovarjajo na številne potrebe sodobnega časa. Vsem tem pobudam je skupen poudarek na preoblikovanju splošne knjižnice iz prostora za zbiranje in hranjenje informacij v prostor za aktivno uporabo pridobljenih znanj in veščin (Rhinesmith in Stanton, 2018, str. 421).

Obravnavanje kompleksnega vprašanja medijske pismenosti se lahko v dobi krčenja proračunov in preobremenjenega osebja zdi težka naloga. Knjižničarji si lahko za povečanje ponudbe storitev pomagajo s sodelovanjem z drugimi institucijami, vendar tudi to zahteva načrtovanje in usklajevanje. Priporočljive so tudi raziskave, s pomočjo katerih bi splošne knjižnice prilagodile vsebine, ki so jih prvotno razvile visokošolske knjižnice (LaPierre in Kitzie, 2019, str. 447).

3.1 OBLIKE MEDIJSKEGA OPISMENJEVANJA UPORABNIKOV

Ena od najpomembnejših nalog knjižničarjev je sposobnost predvidevanja uporabniških potreb (Kine in Davidstone, 2022, str. 641). Čeprav knjižničarji ne morejo ustaviti dotoka nepreverjenih informacij ali spremeniti načina, kako jih ljudje ustvarjajo in delijo, jim lahko pri tem ponudijo nekaj smernic. Ena od primarnih nalog knjižnice je svojim uporabnikom zagotoviti mesto zaupanja. Strah in nezaupanje sta glavna razloga za spremenjeno vedenje pri iskanju informacij. Knjižnice so že v preteklosti igrale pomembno vlogo kot zaupanja vredne institucije, saj so znale prisluhniti potrebam svoje skupnosti in se odzvati z ustreznimi vsebinami (Young idr., 2021, str. 548).

Izobraževalne vsebine medijske pismenosti bi morale biti zasnovane uravnoteženo. Ljudi bodo najbolj pritegnili programi medijske pismenosti, ki odražajo tiste vrednote, ki so jim v življenju najpomembnejše (Chambers idr., 2022, str. 2616). Splošne knjižnice v središču skupnosti imajo priložnost, da se promovirajo kot varni in vključujoči prostori, kjer ljudje nimajo razloga za dvome glede pridobljenih informacij. Visokošolske knjižnice imajo v večini primerov s svojimi študenti že vzpostavljeno zaupanje, odločneje pa morajo pristopiti k povezovanju s profesorji, da bi skupaj lahko pomagali izboljšati raven informacijske pismenosti. To je mogoče doseči z obravnavanjem

trenutnih raziskav dovednosti študentov za lažne novice, hkrati pa še naprej zagotavljati in razvijati vodnike in orodja na spletu ter v knjižnici (De Paor in Heravi, 2020, str. 6).

Medijsko opismenjevanje se lahko izvaja v različnih oblikah: med drugim kot del formalnega učnega načrta v razredu, v obliki zunajšolskih aktivnosti, kot izobraževalna dejavnost v skupnosti in kot samostojno učenje v spletnem okolju (Chambers idr., 2022, str. 2597). Pandemija covid-19 je pokazala, da so imele knjižnice pomembno vlogo pri procesu poučevanja na daljavo. Uporaba elektronskih virov in storitev pa vseeno ne nadomešča vrednosti knjižničnega dela. Pandemija je kljub temu odprla možnost za večjo ustvarjalnost in prilagodljivost glede digitalne knjižnice, njenih storitev in zbirk (Ortega-Martínez idr., 2022, str. 191).

Knjižnice bi se morale zavedati, da v določeni meri že izvajajo programe, ki obravnavajo tematiko dezinformacij, ter nadaljujejo ohranjanje teh dejavnosti. ALA v svojih smernicah poudarja, da bi vsebine medijskega opismenjevanja lahko vključili že z razširitvijo oz. preoblikovanjem določenih obstoječih knjižničnih storitev. Med te uvrščajo bralne večere, okrogle mize, ustvarjalni prostori (*makerspace*) in razstave (ALA, 2020, str. 6).

Smernice ALA izpostavljajo pet programskih sklopov, ki naj bi jim namenili poseben poudarek – arhitektura interneta, državljansko delovanje, medijska krajina, dezinformacije in lažne novice ter produkcija in ukvarjanje z mediji (ALA, 2020, str. 8).

Konkretna priporočila za izobraževalne vsebine med drugim zajemajo okrogle mize s strokovnjaki ter razprave med uporabniki, organizirane okrog ogledov posnetkov na YouTubeu in TED govorov, spoznavanje tehnoloških karakteristik aplikacij in programov s pomočjo strani, kot je CoverYourTracks¹, povezovanje z lokalnimi medijskimi hišami ipd. Pomembno je, da so uporabniki seznanjeni z uporabo platform, kot sta YouTube in Twitter. Pri izobraževalnih vsebinah, ki se dotikajo tematike lažnih novic in dezinformacij, smernice predlagajo analizo starih časopisov, bodisi v živo na delavnicah, v obliki vodnikov ali celo samostojne spletne strani. Manipulacijo fotografij, videoposnetkov ter *deepfake* tehnologijo naj uporabniki spoznavajo na resničnih primerih. Knjižnično osebje naj pripravi strategije in vire za prepoznavanje lažnih novic

---

¹ Dostopno na <https://coveryourtracks.eff.org/>

ter nato uporabnike popelje skozi več vnaprej izbranih primerov. Predlogi vprašanj za razpravo o lažnih novicah so naslednji (ALA, 2020, str. 10–24):

- Kakšno vlogo ima denar pri ustvarjanju in širjenju lažnih novic?
- Kdo so proizvajalci lažnih novic?
- Zakaj ljudje ne preverijo verodostojnosti informacij, preden jih delijo?
- Kako se rešimo filtrskih mehurčkov (ang. *filter bubbles*) in komor (ang. *echo chambers*)?
- Kakšen je odnos med lažnimi novicami in demokracijo?

Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov (v nadaljevanju IFLA) je leta 2017 objavila kontrolni seznam, ki naj bi pomagal pri lažjem prepoznavanju lažnih novic, Časoris pa je leta 2019 seznam tudi prevedel (Merljak Zdovc, 2017).

Slika 1: Kako prepoznati lažne novice (Vir: IFLA, 2019)

Med smernicami so omenjene tudi delavnice *podcastinga*, bloganja in vloganja s poudarkom tako na vlogi tehnologije kot novinarskega dela, ter okrogle mize s predstavniki tradicionalnih in novih medijev s poudarkom na pristopih in metodah ustvarjanja vsebin. V navezavi na digitalno pismenost so omenjene delavnice glede digitalnega odtisa in ustvarjanja lastne znamke (ang. *branding*). Predlagan je premislek o tem, kako lahko knjižnica podpira šolsko novinarstvo (ALA, 2020, str. 24). Knjižnice morajo aktivno sodelovati z izobraževalnimi ustanovami in z medijskimi hišami (Nijboer in Hammelburg, 2010, str. 37).

Osredotočanje samo na medijsko in informacijsko pismenost morda ne bo dovolj. Obstaja skrb, da vsebine, osredotočene zgolj na razvijanje veščin za prepoznavanje lažnih novic, ne bodo pritegnile tistega dela populacije, ki bi imela od tega največ koristi. Knjižničarji za obravnavo problematike dezinformacij potrebujejo sodelovanja z raziskovalci, ki lahko zagotovijo strokovno znanje in izdelane pristope k izvajanju in vrednotenju izobraževalnih vsebin (Young idr., 2021, str. 543–545). Sodelovanja med univerzitetnimi in splošnimi knjižnicami lahko povečajo ozaveščenost o možnostih poučevanja veščin medijske pismenosti v knjižničnem okolju. Ne glede na možne pozitivne rezultate sodelovanja med visokošolsko in splošno knjižnico so se pojavila nekatera področja napetosti. Financiranje takšnih projektov je vedno negotovo, poleg tega pa je potrebna previdnost, zlasti kadar obstaja možnost, da se v to vpletajo sporne interesne skupine (Kerrigan idr., 2022, str. 17–18).

3.2 DILEME GLEDE VLOGE KNJIŽNIC PRI MEDIJSKEM OPISMENJEVANJU

Do danes je bilo zbranih malo empiričnih dokazov, ki bi govorili o dejanskem uspehu splošnih knjižnic v boju proti dezinformacijam (Young idr., 2021, str. 540). Koncept informacijske pismenosti se zunaj področja knjižničarstva in informacijske znanosti širi počasi, saj mnogi strokovnjaki z drugih področij ne vidijo njegove dodane vrednosti. Kljub temu se nekateri te vrzeli zavedajo in razvijajo nove okvire informacijske pismenosti, ki njene tradicionalne vidike povezujejo s sodobnimi koncepti iz sveta tehnologije in digitalizacije (De Paor in Heravi, 2020, str. 7).

Številni knjižničarji verjamejo, da se je proti večini lažnih novic mogoče boriti z osnovnimi kritičnimi veščinami, ki jih učijo v programih informacijske pismenosti. Sullivan (2019, str. 1151–1152) je kritičen do teh prepričanj in izpodbija predpostavko, da bodo uporabniki s posedovanjem kritičnih veščin zadostno opremljeni za boj proti lažnim novicam v kakršni koli obliki. Sklicuje se na raziskave, ki ugotavljajo, da niti ljudje z visoko stopnjo izobrazbe niso varni pred učinki dezinformacij. Dezinformacije so najnevarnejše ravno takrat, kadar izkoriščajo vrednote, čustva in politično pripadnost (Young idr., 2021, str. 548). Nekateri zaposleni v splošnih knjižnicah so zaradi pomanjkanja formalnih tečajev in usposabljanj vendarle izrazili pomisleke glede lastne kvalificiranosti za medijsko opismenjevanje uporabnikov. Glavno sredstvo za pridobivanje kompetenc s tega področja za številne predstavljajo izobraževanja zunaj delovnega časa, kar poudarja potrebo po bolj rednih in strukturiranih učnih poteh za osebje v splošnih knjižnicah (Kerrigan idr., 2022, str. 17).

Sullivan (2019, str. 1149) je kritičen tudi do številnih vodnikov za preverjanje verodostojnosti informacij, ki so se pojavili v zadnjih letih, saj meni, da so kopije eden drugega, bralce pa zgolj preusmerjajo na strani organizacij, ki preverjajo dejstva. Izvirnih prispevkov je malo in zdi se, da je premalo zavedanja, da je problematika daleč od apolitične. Nekateri knjižničarji se vendarle zavedajo, da poenostavljeni kontrolni sezname ne bodo rešili pojava lažnih novic, saj je za reševanje problematike potrebna ustrezna kontekstualizacija in kritična presoja prejetih informacij (Mooney idr., 2018, str. 141).

Velik problem predstavljajo nerazrešene napetosti med temeljnimi knjižničnimi vrednotami in globalnimi tehnološkimi rešitvami. Na eni strani sta intelektualna svoboda in neomejen dostop do informacij, na drugi pa primarna knjižnična storitev izgradnje zbirk. Sullivan (2019, str. 1149) se sprašuje, ali knjižničarji lahko govorijo o zagotavljanju epistemološke zaščite, medtem ko povečujejo intelektualno svobodo in grajajo kakršno koli obliko cenzure?

Resolucija ALA iz leta 2017 izjavlja, da je dostop do točnih informacij najboljši način za boj proti dezinformacijam in medijski manipulaciji (ALA, 2017). Problem dezinformacij in lažnih novic je v nasprotju z etičnim kodeksom knjižnic, ki naj bi gradile in služile informirani in demokratični družbi (Sullivan, 2019, str. 1148). Implementacija kakršne koli ravni nadzora je zato kritizirana kot

oblika cenzure, ki izpodbija tradicionalne knjižnične vrednote. Knjižnice po vsem svetu bi se morale posvetovati in premisliti, kako lahko zaščitijo svoje skupnosti pred lažnimi novicami, ne da bi pri tem ogrozile svoj nevtralni položaj glede dostopa do informacij in razvoja zbirk (De Paor in Heravi, 2020, str. 6–7).

Količina vsebin za medijsko opismenjevanje uporabnikov, pripravljenih s strani knjižnic, je relativno nizka in tudi glede vrednotenja teh vsebin so knjižnice za zdaj naredile zelo malo. Zasnovane pa so vsebine, ki pokrivajo številne sorodne tematike, vključno z javnim diskurzom in državljskim udejstvovanjem, kontroverznimi političnimi vprašanji in sposobnostmi kritičnega mišljenja. Knjižničarji ob tem priznavajo, da so dezinformacije zelo zapleteno vprašanje, ki ga tradicionalni programi ne obravnavajo v zadostni meri (Young idr., 2021, str. 543). V razpravah o dezinformacijah pogrešamo tudi konkretne smernice za vrednotenje kakovosti izobraževalnih vsebin (Sullivan, 2019, str. 1148–1149).

4 RAZISKAVA

V dosedanjem delu naloge smo ob pregledu relevantne literature že pridobili uvid v vlogo knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov, podrobneje pa nas zanima ta vloga v slovenskih visokošolskih in splošnih knjižnicah.

Pri zasnovi raziskave so nas vodila naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšna je trenutna vloga slovenskih visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov? Se ta vloga povečuje ali zmanjšuje?
- Kakšna je prihodnost medijskega opismenjevanja uporabnikov v visokošolskih in splošnih knjižnicah?
- Kakšne prednosti imajo knjižnice pri medijskem opismenjevanju uporabnikov?
- S kakšnimi ovirami se knjižnice pri oblikovanju vsebin medijskega opismenjevanja srečujejo?
- Katere oblike medijskega opismenjevanja so v visokošolskih in splošnih knjižnicah najpogostejše in katere najučinkovitejše?

- Kakšno vlogo ima povezovanje knjižnic z drugimi organizacijami pri oblikovanju tovrstnih vsebin?

V raziskavi smo postavili dve hipotezi:

Hipoteza 1: Knjižnice trenutno ne igrajo poglobitne vloge pri medijskem opismenjevanju uporabnikov.

Hipoteza 2: Knjižnice imajo potencial postati pomemben akter pri medijskem opismenjevanju uporabnikov.

4.1 METODOLOGIJA

V krajšem kronološko urejenem pregledu oblik medijskega opismenjevanja v slovenskih visokošolskih in splošnih knjižnicah bomo najprej predstavili oblike medijskega opismenjevanja, najdene s pomočjo spletnega brskalnika. Iskali smo po ključnih besedah, ki se navezujejo na bibliotekarstvo in medijsko pismenost. Iskanje in zbiranje vseh oblik medijskega opismenjevanja bi bilo zaradi širine tega področja, prepleta različnih oblik pismenosti ter (pretiranega) fokusa zgolj na lažnih novicah in dezinformacijah preobsežno in zamudno, zato vzorec ni izčrpen in posledično ne nujno reprezentativen, je pa indikativen in bo v pomoč pri potrjevanju hipotez.

Za zbiranje kvalitativnih podatkov je uporabljena metoda polstrukturiranega intervjuja. Ta hibridna metoda je izbrana zaradi fleksibilnosti, saj se primarno ukvarja z vnaprej določenimi vidiki raziskovalne teme, intervjuvancem pa dovoljuje tudi predstavitev lastnih interpretacij in spodbuja raziskovanje nenačrtovanih tem. Ključna prednost polstrukturiranega intervjuja je torej poudarek na doživetih izkušnjah intervjuvancev, ki hkrati naslavlja ključne teoretske spremenljivke (Galletta, 2013, str. 24). Polstrukturirani intervju nam omogoča zastavljanje vprašanj v prilagodljivem vrstnem redu in pušča prostor za dodatna pojasnila ali vprašanja.

Intervjuvance smo kontaktirali prek e-pošte. V prošnji za intervju smo jim predstavili temo raziskave, njen namen, tematske sklope oziroma vprašanja ter predviden čas trajanja intervjuja. Vsem trem intervjuvancem smo predlagali izvedbo intervjuja v živo, vendar sta dve intervjuvanki zaradi drugih obveznosti našli čas le za videoklic, zato smo z njima intervju izvedli prek platforme

Zoom. S tretjim intervjuvancem je bil intervju opravljen v živo. Intervjuvance smo obvestili, da bodo intervjuji snemani, s čimer so se vsi trije strinjali. Intervjuje smo po končani izvedbi transkribirali. Vsak posamezen intervju je trajal približno pol ure.

V intervjujih smo se osredotočili na šest tematskih poudarkov:

- Trenutna vloga knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov,
- potencialna vloga knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov,
- prednosti knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov,
- pasti pri medijskem opismenjevanju uporabnikov knjižnice,
- povezovanje knjižnic z drugimi institucijami za oblikovanje vsebin medijskega opismenjevanja,
- oblike medijskega opismenjevanja.

4.1.1 Intervjuvanci

Od intervjuvancev smo pridobili ustno dovoljenje, da jih v nalogi poimensko navajamo. Vsi trije intervjuji so bili opravljeni v marcu 2023.

Prva intervjuvanka je dr. Sonja Merljak Zdovc, nekdanja novinarka časopisa Delo in urednica spletnega časopisa za otroke Časoris. Leta 2019 je bila kot odgovorna urednica Časorisa nominirana za prvo evropsko nagrado za medijsko pismenost, istega leta pa je kot avtorica projekta *Zgodbe otrok sveta* prejela nagrado za medkulturnost (ang. *Intercultural Achievement Award*), ki jo podeljuje avstrijsko Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve (Sonja Merljak Zdovc, b. d.).

Druga intervjuvanka je dr. Mateja Rek, profesorica na Fakulteti za informacijske študije in Fakulteti za uporabne družbene vede ter vodja infrastrukturnega programa *pismenost.si* in akademskega modula Jean Monnet – Medijska pismenost za aktivno državljanstvo. Aktivna je pri raziskovanju in promociji pomena medijske pismenosti in potrebe po medijski vzgoji v Sloveniji in EU-ju. Objavila je več visoko uvrščenih znanstvenih del s področja medijske pismenosti in

izobraževanja, medijske konstrukcije realnosti, družbenih sprememb in razvoja, aktivnega državljanstva in civilne družbe v EU-ju (Fakulteta za informacijske študije, b. d.).

Tretji intervjuvanec je Miha Medved, ki je bil v času izvajanja raziskave zaposlen v Knjižnici Otona Župančiča, enoti Mestne knjižnice Ljubljana (v nadaljevanju MKL). Sodeloval je pri pripravi predavanja z naslovom *Odrinjeni od družbe, odrinjeni od medijev in obratno*, na katerem je 8. decembra 2022 dr. Otto Gerdina, raziskovalec na Fakulteti za družbene vede, sociolog in direktor Zavoda za aplikativne študije OPRO, predaval o medijskih podobah staranja (Mestna knjižnica Ljubljana, 2022b). Predavanje nas je pritegnilo in spodbudilo k izvedbi intervjuja, saj v vsebinskem smislu ne gre za najbolj standardno obliko medijskega opismenjevanja. Predstavniki splošne knjižnice je bil poleg osnovnih vprašanj deležen tudi dodatnih vprašanj glede dogodka, ki ga je pomagal organizirati. Njegovi odgovori so pripomogli k boljši predstavi o dejanski vlogi knjižnice pri organizaciji dogodka.

Intervju s predstavnico oz. predstavnikom visokošolske knjižnice se ni realiziral. Po izmenjavi elektronskih sporočil z bibliotekarko iz Knjižnice Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani se je izkazalo, da najden primer ni predstavljal namenskega poskusa medijskega opismenjevanja uporabnikov (M. Repa, osebna komunikacija, 22. 12. 2022).

4.2 PREGLED VSEBIN MEDIJSKEGA OPISMENJEVANJA V SLOVENSКИH VISOKOŠOLSKIH IN SPLOŠNIH KNJIŽNICAH

Pred analizo intervjujev bomo v kronološko urejenem pregledu na kratko predstavili seznam vsebin medijskega opismenjevanja, najdenih s pomočjo spletnega brskalnika. Vsebine smo iskali po ključnih besedah *knjižnica*, *medijska pismenost*, *lažne novice*, *dezinformacije* ipd., ter iz seznama izključili tiste primere, ki se izrecno niso dotikali tako visokošolskih kot tudi ne splošnih knjižnic.² V pregled vsebin so vključeni tudi primeri, ko so bili organizatorji dogodkov združenja in ne zgolj posamezne knjižnice.

---

² Primer tega je bil dogodek, namenjen specialnim knjižnicam https://www.zbds-zveza.si/events/specialne_2022/

Knjižnica Prebold, enota Splošne knjižnice Žalec, je 7. decembra 2017 s predavateljico Mojco Štruc, diplomirano novinarko, gostovala predavanju z naslovom *Lažne novice: njihov pojav in kako jih prepoznati* (Medobčinska splošna knjižnica Žalec, 2017).

5. januarja 2021 je bil na spletni strani Knjižnice Franceta Balantiča v Kamniku objavljen zapis z naslovom *Vloga knjižnic pri prepoznavanju lažnih novic*. Avtorica zapisa v njem povzame glavne razloge za naraščajočo pomembnost medijske pismenosti ter predstavi prevedeno infografiko IFLE s smernicami za preverjanje verodostojnosti novic, dotakne pa se tudi same vloge knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov (Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik, 2021a).

11. maja istega leta so v isti knjižnici na računalnike namestili program NewsGuard, ki na podlagi devetih apolitičnih meril ocenjuje spletna mesta in uporabnike opozarja glede verodostojnosti teh mest (Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik, 2021b).

Goriška knjižnica Franceta Bevka je 19. januarja 2021 v objavi na družbenem omrežju Facebook naštel šest spletnih strani, ki pomagajo pri razkrinkavanju lažnih novic, ter do njih posredovala povezave. Te spletne strani so *razkrinkavanje.si*³, *snopes.com*⁴, *factcheck.org*⁵, *euvsdisinfo.eu*⁶, *politifact.com*⁷ in zdaj že neaktivna stran *hoax-slayer.net* (Goriška knjižnica Franceta Bevka, 2021).

Knjižnica Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani je imela v svojem Biltenu oktobra 2021 vključen kratek kviz na temo lažnih novic in medijske pismenosti (Kviz – obvladam knjižnico: lažne novice in medijska pismenost, 2021). To je bil najboljši približek poskusu medijskega opismenjevanja, ponujena s strani visokošolske knjižnice, ki smo ga našli.

NUK je na Mrežniku 1. marca 2022 objavila spletno učilnico *Medijska pismenost*⁸. Zaradi izraženega interesa s strani Društva bibliotekarjev Ljubljana (v nadaljevanju DBL) je bila spletna

---

³ Stran je dostopna na <https://www.ostro.si/si/razkrinkavanje>

⁴ Stran je dostopna na <https://www.snopes.com/>

⁵ Stran je dostopna na <https://www.factcheck.org/>

⁶ Stran je dostopna na <https://euvsdisinfo.eu/>

⁷ Stran je dostopna na <https://www.politifact.com/>

⁸ Spletna učilnica je dostopna na <https://mreznik.nuk.uni-lj.si/sl/vodici/medijska-pismenost>

učilnica predstavljena tudi na dogodku Popoldan z DBL, ki je 6. junija 2022 v živo in prek platforme Zoom potekal v Knjižnici Otona Župančiča, enoti Mestne knjižnice Ljubljana (Društvo bibliotekarjev Ljubljana, 2022).

Mestna knjižnica Ljubljana (v nadaljevanju MKL) je na svoji spletni strani 14. julija 2022 predstavila prevedeno infografiko *Kako prepoznati teorije zarote?*, ki se dotika še enega pomembnega vidika medijske pismenosti. Infografiko je v sodelovanju z Evropsko komisijo pripravil UNESCO, v slovenskem prevodu pa jo je izdal Nacionalni odbor MOST (Mestna knjižnica Ljubljana, 2022a).

MKL je 8. decembra 2022 skupaj z zavodom OPRO pripravila predavanje z naslovom *Odrinjeni od družbe, odrinjeni od medijev in obratno*, ki se je dotikala teme prikaza starejših v medijih (Mestna knjižnica Ljubljana, 2022b).

Na kongresu ZBDS 2022 med 21. in 23. septembrom je bil prvi sklop zadnjega dne posvečen spremembam medijske krajine. V navezavi na to temo so se naprej zvrstila tri predavanja – Dominika Knoblochová je imela predavanje z naslovom *Tactical tech: What the future wants – a critical look at digital technologies*, Sarah Brandt predavanje z naslovom *NewsGuard: Fighting misinformation with “Nutrition Labels” for news* in mag. Mojca Pristavec Đogić predavanje z naslovom *Knjižnice v eri lažnih informacij – ter okrogla miza Nevarnosti lažnih novic (fake news) in vloga knjižnic pri preverjanju informacij*, na kateri so sodelovale Anuška Delić (Oštro), dr. Sonja Merljak Zdovc (Časoris) in Taja Topolovec (Pod črto) (Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2022).

Knjižnica Komen, enota Kosovelove knjižnice Sežana, je 17. februarja 2023 pripravila pogovor o medijski pismenosti z Jasno Fakin Bajec. Predavanje se je izvedlo v okviru evropskega izobraževalnega projekta Media4All, ki je namenjen razvoju osnovnih veščin medijske pismenosti s pripravo participativnih medijskih izdelkov (Kosovelova knjižnica Sežana, b. d.).

Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto je 23. februarja 2023 pripravila okroglo mizo z naslovom *Sem (medijsko) pismen?*, na kateri so debatirale dr. Vesna Vuk Godina, dr. Sonja Merljak Zdovc in Dora Pal (Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, b. d.).

4.3 ANALIZA INTERVJUJEV

Z analizo intervjujev smo si prizadevali pridobiti bolj poglobljene uvide v vlogo knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov. Glavno izhodišče je primerjava odgovorov strokovnjakinj za medijsko pismenost dr. Mateje Rek in dr. Sonje Merljak Zdovc, medtem ko odgovori Mihe Medveda iz MKL-ja služijo predvsem za predstavitev določenih vidikov iz prakse. Analiza odgovorov je razdeljena na šest tematskih izhodišč.

Trenutna vloga visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov

Tako Sonja Merljak Zdovc kot Mateja Rek priznavata, da nista seznanjeni s celotnimi razsežnostmi vloge slovenskih visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov. Sonja Merljak Zdovc pravi, da je leta 2017 nekaterim knjižnicam poslala več ponudb za izvedbo delavnic, »ampak takrat še ni bilo nekega interesa za delavnice s področja medijske pismenosti, lani so pa kar začeli sami prihajati do mene in do kolegov iz drugih organizacij«.

Potencialna vloga visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov

Mateja Rek verjame, da lahko knjižničarji »odigrajo pomembno vlogo tudi kot mnogi drugi akterji, ki se ukvarjajo z vprašanjem dostopa do informacij, vprašanjem kredibilnosti informacij, vprašanjem evalvacije, analize informacij«. Sonja Merljak Zdovc je po drugi strani mnenja, da »pomembno vlogo lahko odigra vsaka ustanova, ki prihaja v stik z ljudmi, ki so pripravljene slišati določena sporočila«. Miha Medved prav tako vidi potencial, vendar meni, da bi se knjižnice tega morale lotiti bolj fokusno.

Glavne prednosti visokošolskih in splošnih knjižnic pri medijskem opismenjevanju uporabnikov

Sonja Merljak Zdovc kot zgleden primer države, ki medijskemu opismenjevanju namenja posebno pozornost, izpostavlja Češko, saj so po njenem med prvimi »ugotovili, da če želijo naslavljeni vse

strukture prebivalcev, je to najlažje skozi knjižnice«. Pravi, da so splošne knjižnice tiste, ki lahko najbolj učinkovito dosežejo odraslo populacijo. Z njenim pogledom se strinja tudi Miha Medved, saj imajo splošne knjižnice po njegovem »mogoče malo večji domet za različno publiko v primerjavi z visokošolskimi knjižnicami«. Predvsem visokošolski knjižničarji pa so tisti, ki po mnenju Mateje Rek igrajo »zelo pomembno vlogo klasificiranja, po eni strani znanstvenih, strokovnih del, urejanju različnih digitalnih baz podatkov«, ter doda, da imajo knjižničarji »zelo bogato znanje o tem, kako rokovati z viri znanja, z zgodbami, z literaturo, z našo kulturno dediščino, z vsebino, z različnimi mediji [...] mogoče ste na nek način tudi *gatekeeperji* (vratarji, op. a.) kredibilnih informacij in imate zelo dober sistem, kako to početi, ki je tudi visoko reguliran«.

Pasti, na katere morajo visokošolske in splošne knjižnice paziti pri vpeljavi izobraževalnih vsebin

Miha Medved je kritičen do pretirane segmentacije področja pismenosti, saj to po njegovem vodi do tega, da ima vsak »svoj mini vrtiček, ki ga obdeluje, namesto da bi nekdo malo bolj globalno neko stvar predaval in razumel. Načeloma je *big picture* za začetek dovolj, potem se pa lahko malo bolj pogloblja v vse skupaj, če je interes«. Mateja Rek je mnenja, da je do medijske pismenosti treba pristopati celostno, saj naj bi medijsko pismena oseba »razumela, kako medijski svet deluje, kako deluje medijska industrija, kako delujejo informativne oddaje, kakšna je vloga novinarjev, kakšna je vloga tržnega komuniciranja, [...] mnogi ne poznajo razlike med PR-ovcem in novinarjem, tržnim komuniciranjem in novinarstvom«. Sonja Merljak Zdovc je mnenja, da je treba pristopiti širše in govoriti »o medijsko-informacijski ali pa medijski pismenosti, ne pa samo o digitalni pismenosti«.

Obe strokovnjakinji za medijsko pismenost sta mnenja, da je trk vrednot pri vpeljavi vsebin medijske pismenosti neizogiben, sta pa obe na strani svobode izražanja in s tem odvrčanja od cenzure. Dodajata, da je to vprašanje politične narave, ki je vse prej kot enostavno. Sonja Merljak Zdovc kot primer daje ameriške učitelje, ki se izogibajo poučevanju medijske pismenosti, »ker ne vejo, s kakšnimi učenci in s kakšnimi starši se soočajo [...] čim prideš na neke teme, ki deli družbo – ali je to politika, ali je to vera, je to lahko past, na kateri izgubiš tiste ljudi, ki jih želiš nagovarjati«. Mateja Rek meni, da naj »vprašanje svobode govora in svobode participacije ostane vrednota, tudi v okviru vašega poklica (bibliotekarstva, op. a.). Hkrati pa je seveda potrebno čim več iniciativ, aktivnosti usmerjati v to, da tako ljudje kot organizacije prevzamejo odgovornost za njeno

izvajanje«. Problematičnosti konflikta vrednot se zaveda tudi Miha Medved, ki kljub prisotnosti različnih kognitivnih pristranskosti skuša ohraniti optimističen pogled, saj po njegovem »načeloma upaš oziroma verjameš, da so ljudje sposobni neke kritičnosti pri branju in razumevanju besedil, po drugi strani pa se zelo zavedam, da je veliko črednega nagona in da se nekatera vprašanja [...], kako naj temu rečemo, izrablja za cenene politične točke«. Njegovo misel dopolnjuje Sonja Merljak Zdovc, ki pravi, da smo ljudje najbolj ranljivi takrat »kadar neka dezinformacija igra na naše predsodke in prepričanja«.

Pomen povezovanja visokošolskih in splošnih knjižnic z drugimi institucijami pri oblikovanju vsebin

Sonja Merljak Zdovc pravi, da je pri oblikovanju vsebin medijske pismenosti ključno povezovanje različnih institucij, s čimer ima v mislih vse od nevladnih organizacij do šol in knjižnic. Prednost njihovega povezovanja vidi v tem, »da vsi prenašamo znanje in tudi izzive in zadrege«. Mateji Rek se zdi pozitivno, da se »veča tudi število ponudnikov, število nekih organizacij, predvsem civilnodružbenih organizacij, ki na tem področju imajo določeno znanje in oblikujejo izobraževanja«. Miha Medved je mnenja, da bi moral v knjižnicah takšne vsebine pripravljati nekdo, ki ima »izkušnje in znanje, kako izpeljati zadevo«, saj je v nasprotnem primeru »skoraj lažje, da je (izvajalec op. a.) nekdo zunanji«.

Oblike vsebin medijskega opismenjevanja v visokošolskih in splošnih knjižnicah

Glede samih oblik medijskega opismenjevanja Sonja Merljak Zdovc pravi, da je treba imeti pripravljena »različna orodja oziroma škatlo z orodji«, ki se jih izbira glede na uporabnika. S tem se strinja tudi Mateja Rek, ki je mnenja, da je za vsako ciljno javnost treba razmisliti, »katera kombinacija različnih komunikacijskih kanalov bi bila najbolj primerna, da dosežemo učinek našega komuniciranja [...], kakšna je raven znanja uporabnikov na tem področju in potem prilagoditi vse te komunikacijske kanale njihovemu znanju«. Obe strokovnjakinji obenem opozarjata, da so določena prepričanja zelo trdovratna in jih je zato težko spremeniti, zaradi česar je te vsebine treba ponavljati in do njih pristopati z zavedanjem, da bodo zaradi tehnološkega napredka sčasoma zastarale in bodo potrebne posodobitev. Mateja Rek pravi, da je ključno izobraževanje skozi interaktivne oblike s poudarkom na vseživljenjskem učenju, da bodo imeli

uporabniki »sposobnost kritičnega razmišljanja in [...] da ne bodo za vsako spremembo potrebovali novega izobraževanja«.

5 RAZPRAVA

Pregled ponudbe vsebin medijskega opismenjevanja v slovenskih splošnih in visokošolskih knjižnicah na prvi pogled deluje spodbudno. Predavanja in okrogle mize s strokovnjaki z novinarskega in medijskega področja sta prevladujoči obliki medijskega opismenjevanja, vendar gre za enkratne in sporadične dogodke. Podatkov o obiskanosti teh dogodkov v tej nalogi sicer nismo raziskovali, je pa intervjuvanec Miha Medved v svojih odgovorih poudaril, da je udeležba na tovrstnih dogodkih odvisna predvsem od ciljne publike. Udeležba na dogodkih, namenjenim starejši populaciji, je po njegovih besedah običajno relativno visoka, veliko težje pa dosežejo mlajšo populacijo. Strokovnjakinji za medijsko pismenost sta porast zanimanja za medijsko pismenost prav tako opazili šele pred kratkim, kar lahko v slovenskem prostoru pripisujemo predvsem pandemiji covid-19 in vojni v Ukrajini, ki sta odločno vplivali na širjenje lažnih novic ter dezinformacij in posledično spodbudili številne polemike na to temo.

Hipoteza 1 se je glasila: Knjižnice trenutno ne igrajo pglavitne vloge pri medijskem opismenjevanju uporabnikov. Hipotezo bi na podlagi krajšega pregleda vsebin medijskega opismenjevanja in mnenja obeh strokovnjakinj v večjem delu lahko potrdili. Knjižnice trenutno delujejo predvsem kot posredniki med uporabniki in institucijami, ki oblikujejo in nudijo vsebine medijskega opismenjevanja. Čeprav vloga knjižnic (za zdaj) ni pglavitna, pa tako strokovnjaki kot knjižničarji prepoznajajo določene prednosti, ki bi jih knjižnice pri uvajanju takšnih vsebin lahko izkoristile. Kot ustanove v osrčju skupnosti še posebej splošne knjižnice najlažje dosežejo odrasli oz. starejši del populacije. Na drugi strani pa visokošolske knjižnice s svojo vključenostjo v izobraževalni proces in s svojim poslanstvom pomembno podpirajo predvsem večšine informacijske pismenosti, ki gredo z roko v roki z večšinami medijske pismenosti.

Vse podrobnejša segmentacija različnih vrst pismenosti je pojav, ki je v očeh stroke nedvomno smiseln, za laično javnost pa lahko v določenih situacijah predstavlja nepotrebno oviro. Medijska pismenost je sama po sebi zelo široko polje, ki zajema številne kompetence in večšine drugih oblik

pismenosti, predvsem informacijske, ki je že tradicionalno povezana z bibliotekarstvom in informacijsko znanostjo, ter digitalne pismenosti, ki jo nekateri strokovnjaki, vključno z intervjuvanko Sonjo Merljak Zdovc, dojemajo kot le en segment medijske pismenosti.

Težavo lahko predstavlja tudi pretiran fokus na prepoznavanju lažnih novic in dezinformacij. Lažne novice in dezinformacije so marketinško najbolj privlačen vidik medijske pismenosti, vendar pregled literature in rezultati intervjujev nakazujejo, da je k tematiki treba pristopati bolj celostno in vanjo vključiti tudi bolj poglobljeno poznavanje mehanizmov delovanja medijev in različnih psiholoških dejavnikov. Šele razumevanje širšega konteksta problematike bo uporabnikom omogočilo aktivnejšo in učinkovitejšo udeležbo v državljskih procesih.

Sonja Merljak Zdovc je dejala, da razume zadržke knjižničarjev, ki se ne počutijo usposobljene in poklicane za poučevanje uporabnikov o verodostojnosti virov. Politična narava lažnih novic bo zahtevala tehten premislek o oblikovanju vsebin medijskega opismenjevanja in na tej točki morda celo odpira več vprašanj kot daje odgovorov. Smiselno bi bilo, da je glasno nasprotovanje cenzuri vsaj sorazmerno z aktivno promocijo in izvajanjem vsebin medijskega opismenjevanja. Kot sta poudarili obe intervjuvanki, so pomembne dolgotrajnejše izvedbe tovrstnih izobraževanj, ki znanje udeležencev ustrezno nadgrajujejo in dopolnjujejo.

Hipoteza 2 se je glasila: Knjižnice imajo potencial postati pomemben akter pri medijskem opismenjevanju uporabnikov. Kljub določenim preprekam, s katerimi se bodo knjižnice v prihodnosti pri medijskem opismenjevanju nedvomno srečevale, lahko hipotezo brez večjih zadržkov potrdimo. Zaupanje, ki ga imajo uporabniki do knjižnic, njihova vpetost v skupnost in strokovnost knjižničnih delavcev so pomembni dejavniki, ki knjižnicam zagotavljajo prednost pri načrtovanju tovrstnih vsebin. Na podlagi odgovorov intervjuvancev so knjižnice še v fazi, ko se pri oblikovanju vsebin in organizaciji dogodkov povezujejo predvsem s strokovnjaki s področja novinarstva in komunikologije, vendar bodo sčasoma verjetno lahko prevzele bolj samostojno vlogo, vsaj za zdaj pa lahko pomagajo z intenzivnejšo promocijo takšnih dogodkov in storitev. Bibliotekarji praviloma posedujejo večšine informacijske pismenosti, zato je lahko pridobitev dodatnih veščin medijske pismenosti in kompetenc za njihovo poučevanje še ena v vrsti oblik stalnega strokovnega izpopolnjevanja.

6 ZAKLJUČEK

Na podlagi pregleda literature in analize intervjujev je jasno, da knjižnice skozi različne pobude samozavestno prevzemajo proaktivno vlogo v svojih skupnostih. Evalvacija dejanskega stanja medijskega opismenjevanja zaradi relativno nizkega števila ponujenih vsebin v Sloveniji za zdaj še ni možna, upamo pa, da bo med drugim tudi ta raziskava knjižničarjem ponudila smernice pri načrtovanju in vpeljavi novih, interaktivnih in s praktičnimi primeri podprtih vsebin, ki bodo zajemale celoten spekter kompetenc medijske pismenosti. Do tega bo treba pristopati preiščeno in načrtno, saj imajo različne skupine uporabnikov specifične potrebe, njihove izkušnje in prepričanja pa bodo vplivali na to, kako bodo tovrstne vsebine ponotranjili. V navezavi s tem je treba poudariti pomen evalvacije teh vsebin. Oblikovanje tovrstnih vsebin bo zahtevalo povečano pozornost stroke, zaradi njihove politične narave pa bi se knjižnice morale pripraviti tudi na potencialna nestrinjanja s strani interesnih skupin in financerjev.

Poraja se vprašanje, ali sta pandemija covid-19 ter vojna v Ukrajini le začasno spodbudili razprave o lažnih novicah in dezinformacijah. Zaradi tega bi bilo dobrodošlo izvesti dolgotrajnejše raziskave, ki bi primerjale razvoj vsebin medijskega opismenjevanja v knjižnicah. Na podlagi takšnih raziskav bi bilo lažje presoјati, ali gre le za pričakovan odziv na družbene spremembe in ne toliko za predvidevanje potreb. Vsekakor pa gre pri infodemiji za izjemno kompleksen pojav, ki je posledica mnogih dejavnikov in bi bilo zaradi tega utopično pričakovati, da lahko knjižnice same od sebe naredijo opazno razliko.

Vpogled v dejavnost visokošolskih in splošnih knjižnic na področju medijskega opismenjevanja uporabnikov smo pridobili na podlagi treh intervjujev, od tega je bil le en opravljen s predstavnikom knjižnice, ki je takšne vsebine za svoje uporabnike v preteklosti že pripravila. Primerjava z drugimi knjižnicami zaradi tako majhnega vzorca ni možna, zato tudi posploševanje raziskave ni smiselno. Za kaj takšnega bi morali opraviti več intervjujev s predstavniki različnih knjižnic. Dobrodošla bi bila raziskava tega, kako se knjižnice s tovrstnimi vsebinami približujejo družbenim skupinam, ki jim grozi socialna izključenost, predvsem manj izobraženim in starejšim.

7 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Alvarez, B. A. (2020). News Sources. V M. A. Wong in L. Saunders (ur.), *Reference and information services: an introduction* (str. 487–505). Libraries Unlimited.
- Ambrožič, M., Kodrič-Dačić, E., Krstulović, Z. in Šetinc, L. (2009). Narodna in univerzitetna knjižnica. V J. Ciperle (ur.), *90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa* (str. 710–727). Rektorat Univerze v Ljubljani.
- American Library Association. (24. 1. 2017). *Resolution on access to accurate information*. <https://www.ala.org/advocacy/intfreedom/statementspols/ifresolutions/accurateinformation>
- American Library Association. (2020). *Media literacy in the library: a guide for library practitioners*. https://www.ala.org/tools/sites/ala.org.tools/files/content/%21%20Media-Lit_Prac-Guide_FINALWEB_112020_0.pdf
- Avery, S. (2020). Instructional strategies for the reference interview. V M. A. Wong in L. Saunders (ur.), *Reference and information services: an introduction* (str. 70–90). Libraries Unlimited.
- Barzilai, S. in Chinn, C. A. (2020). A review of educational responses to the "post-truth" condition: four lenses on "post-truth" problems. *Educational Psychologist*, 55(3), 107–119. <https://doi.org/10.1080/00461520.2020.1786388>
- Chambers, S., Notley, T., Dezuanni, M. in Park, S. (2022). Values and media literacy: exploring the relationship between the values people prioritize in their life and their attitudes toward media literacy. *International Journal of Communication*, 16(Apr.), 2596–2620. https://link.gale.com/apps/doc/A703717438/LitRC?u=uni_lj&sid=ebsco&xid=6430171c
- Christian, S. E. (2020). *Everyday media literacy: an analog guide for your digital life*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- De Paor, S. in Heravi, B. (2020). Information literacy and fake news: how the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news. *Journal of Academic Librarianship*, 46(5). <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102218>
- Društvo bibliotekarjev Ljubljana. (30. 5. 2022). *Predstavitev spletne učilnice NUK: medijska pismenost*. <https://dbl.si/popoldan-z-dbl-predstavitev-spletne-ucilnice-nuk-medijska-pismenost-6-6-2022-14-00-15-00/>

Fakulteta za informacijske študije. (b. d.). *Prof. dr. Mateja Rek.*

<https://www.fis.unm.si/pedagoski-in-znanstveni-sodelavci/red-prof-dr-mateja-rek/>

Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond: from research design to analysis and publication*. New York University Press.

<https://doi.org/10.18574/nyu/9780814732939.001.0001>

Goriška knjižnica Franceta Bevka. (19. 1. 2021). *Nekatere lažne novice so take, da jih res težko prepoznamo*. Facebook. https://www.facebook.com/Goriska.Knjiznica/posts/nekaterela%C5%BENE-novice-so-take-da-jih-res-te%C5%Beko-prepoznamoa-ste-vedeli-da-obstaja/3745434285517034/?locale=zh_CN

Haider, J. in Sundin, O. (2022). *Paradoxes of media and information literacy: the crisis of information*. Routledge, Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9781003163237>

Inskip, J. (2018). Developing library staff for digital literacies. V K. Reedy in J. Parker (ur.), *Digital literacy unpacked* (str. 139–151). Facet Publishing.

International Federation of Library Associations and Institutions. (2019). *How to spot fake news (sl)*. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/info-society/images/how-to-spot-fake-news-sl.pdf>

Kerrigan, P., McGuinness, C., Fulton, C., Siapera, E., Carrie, D. in Pope, P. (2022). Designing a media literacy training programme for public library staff in Ireland: preliminary results and observations of a university-public library collaboration. *Public Library Quarterly*, 42(2), 168–189. <https://doi.org/10.1080/01616846.2022.2062200>

Kine, K. in Davidsons, A. (2022). Latvian public libraries as a resource, cooperation partner and initiator for promoting media literacy and civic participation in local communities.

Journal of Librarianship & Information Science, 54(4), 640–651.

<https://doi.org/10.1177/09610006211036736>

Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik. (5. 1. 2021a). *Vloga knjižnic pri prepoznavanju lažnih novic*. <https://www.kam.sik.si/Blog/ArtMID/6040/ArticleID/9894/Mateja-Keber-Vloga-knjiznic-pri-prepoznavanju-laznih-novic>

Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik. (11. 5. 2021b). *Medijska pismenost: Namestitev programa NewsGuard na računalnike v Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik za pomoč pri prepoznavanju lažnih vsebin*.

<https://kam.sik.si/Domov/ArtMID/4522/ArticleID/10944/Medijska-pismenost->

- Namestitev-programa-NewsGuard-na-racunalnike-v-Knjiznici-Franceta-Balantica-Kamnik-za-pomoc-pri-prepoznavanju-laznih-vsebin
Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto. (b. d.). *Sem (medijsko) pismen?*
<https://www.nm.sik.si/si/napovednik/detajl/?id=5275&m=2&l=2023>
- Koltay, T. (2023). The width and depth of literacies for tackling the COVID-19 infodemic. *Journal of Documentation*, 79(2), 269–280. <https://doi.org/10.1108/JD-01-2022-0007>
- Kosovelova knjižnica Sežana. (b. d.). *Medijska in digitalna pismenost za vse!*
<https://www.kosovelova.si/dogodki/medijska-in-digitalna-pismenost-za-vse/>
- Kviz – obvladam knjižnico: lažne novice in medijska pismenost. (2021). *Bilten*, 3(1), 7.
https://www.pef.uni-lj.si/wp-content/uploads/2022/10/Bilten_letnik_3_st.1.pdf
- LaPierre, S. S. in Kitzie, V. (2019). Lots of questions about "fake news": how public libraries have addressed media literacy, 2016–2018. *Public Library Quarterly*, 38(4), 428–452.
<https://doi.org/10.1080/01616846.2019.1600391>
- Martin, A. (2006). Literacies for the digital age: preview of part I. V A. Martin in D. Madigan (ur.), *Digital literacies for learning* (str. 3–25). Facet Publishing.
- Martoukou, K. (2021). Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. *Library Management*, 42(4/5), 266–276. <https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131>
- MediaSmarts. (b. d.). *Key concepts for digital media literacy*. <https://mediasmarts.ca/digital-media-literacy/general-information/digital-media-literacy-fundamentals/key-concepts-digital-media%20literacy>
- Medobčinska splošna knjižnica Žalec. (7. 12. 2017). *Predavanje Mojce Štruc o lažnih novicah*.
<https://www.mojaobcina.si/prebold/dogodki/lazne-novice-njihov-pojav-in-kako-jih-prepoznati.html>
- Merljak Zdovc, S. (10. 12. 2017). *Kako prepoznati lažne novice*. Časoris. <https://casoris.si/zastarse-in-ucitelje/kako-prepoznati-lazne-novice/>
- Mestna knjižnica Ljubljana. (14. 7. 2022a). *Kako prepoznati teorije zarote?*
<https://www.mklj.si/novice/kako-prepoznati-teorije-zarote/>
- Mestna knjižnica Ljubljana. (2022b). *Odrinjeni od družbe, odrinjeni od medijev in obratno*.
<https://www.mklj.si/dogodek/odrinjeni-od-druzbe-odrinjeni-od-medijev-in-obratno-dr-otto-gerdina/>

- Mooney, H., Oehrli, J. A. in Desai, S. (2018). Cultivating students as educated citizens: the role of academic libraries. V D. E. Agosto (ur.), *Information literacy and libraries in the age of fake news* (str. 136–150). Libraries Unlimited.
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (31. 12. 2019). *Strateški načrt Narodne in univerzitetne knjižnice za obdobje 2020–2024*. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2020/NUK_StrateskiNacrt_2020-2024.pdf
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (15. 2. 2021). *Program dela in finančni načrt Narodne in univerzitetne knjižnice za leto 2021*. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2021/Program_2021.pdf
- Nicholls, J. (2018). Unpacking digital literacy: the potential contribution of central services to enabling the development of staff and student digital literacies. V K. Reedy in J. Parker (ur.), *Digital literacy unpacked* (str. 17–28). Facet Publishing.
- Nijboer, J. in Hammelburg, E. (2010). Extending media literacy: a new direction for libraries. *New Library World*, 111(1/2), 36–45. <https://doi.org/10.1108/03074801011015676>
- Oblak Črnič, T. (2022). Politični repertoarji mladih: nekonvencionalnost v participaciji in medijski vključenosti. V T. Pušnik in M. Banjac (ur.), *Politična participacija mladih onkraj volitev: konceptualni premisleki in izzivi proučevanja* (str. 89–117). Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. <https://doi.org/10.51936/978-961-295-022-4>
- Ortega-Martínez, E. A., Rosendahl, M., Saavedra-Alamillas, C. in Sánchez-Hernández, A. (2022). Technical practices used by information literacy and media information literacy services to enable academic libraries to handle the COVID-19 pandemic. *Journal of Information Literacy*, 16(1), 181–193. <https://doi.org/10.11645/16.1.3057>
- Rek, M. (2021). *Medijska vzgoja in pismenost v Sloveniji*. Vega.
- Rhinesmith, C. in Stanton, C. L. U. (2018). Developing media literacy in public libraries: learning from community media centers. *Public Library Quarterly*, 37(4), 420–440. <https://doi.org/10.1080/01616846.2018.1525527>
- Secker, J. (2018). The trouble with terminology: rehabilitating and rethinking "digital literacy". V K. Reedy in J. Parker (ur.), *Digital literacy unpacked* (str. 3–16). Facet Publishing.
- Sonja Merljak Zdovc. (b. d.). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Sonja_Merljak_Zdovc

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028). (2018).

Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice: (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030). (2021). Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

Sullivan, M. C. (2019). Why librarians can't fight fake news. *Journal of Librarianship and Information Science*, 51(4), 1146–1156. <https://doi.org/10.1177/0961000618764258>

UNESCO. (b. d.). *About media and information literacy*.

<https://www.unesco.org/en/communication-information/media-information-literacy/about>

Vos, T. P. (2018). Journalism. V T. P. Vos (ur.), *Journalism* (str. 1–18). De Gruyter Mouton.

<https://doi-org./10.1515/9781501500084>

Young, J. C., Boyd, B., Yefimova, K., Wedlake, S., Coward, C. in Hapel, R. (2021). The role of libraries in misinformation programming: a research agenda. *Journal of Librarianship and Information Science*, 53(4), 539–550. <https://doi.org/10.1177/0961000620966650>

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.

Združenje splošnih knjižnic. (2022). *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027*.

https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2022/08/ZSK_Strategija-razvoja-slovenskih-splosnih-knjiznic-2022-2027_oblikovano.pdf

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. (2022). *Proaktivno delovanje knjižnic*.

<https://www.zbds-zveza.si/kongres-2022/>

PRILOGA

VPRAŠALNIK ZA INTERVJU

1. Ali menite, da imajo slovenske visokošolske in splošne knjižnice kakršno koli vlogo pri medijskem opismenjevanju uporabnikov? Ali menite, da se njihova vloga na tem področju spreminja – povečuje ali zmanjšuje?
2. Ali menite, da bi visokošolske in splošne knjižnice lahko igrale ključno vlogo pri medijskem opismenjevanju uporabnikov?
3. Katere so prednosti, ki jih imajo knjižnice pri medijskem opismenjevanju uporabnikov?
4. Na katere pasti morajo knjižnice pri vpeljavi tovrstnih izobraževalnih vsebin paziti? Ali bi morale knjižnice globlje premisliti o nasprotovanju cenzuri?
5. S katerimi organizacijami bi se knjižnice lahko povezovale pri oblikovanju izobraževalnih vsebin?
  - 5.1. Podvprašanje za strokovnjakinji za medijsko pismenost: Ali so knjižnice z vami v preteklosti že sodelovale pri oblikovanju vsebin medijskega opismenjevanja?
  - 5.2. Podvprašanje za predstavnika splošne knjižnice: Predavanje ste pripravili v sodelovanju z drugo organizacijo. Je pomembno, da se knjižnice pri pripravi vsebin povezujejo z drugimi organizacijami, ali bi lahko do tega pristopale bolj samostojno?
6. Vprašanje za predstavnika splošne knjižnice: Na podlagi česa ste presodili, da bi te vsebine vpeljali tudi v vašo knjižnico? Ali nameravate v prihodnosti pripraviti še kakšne podobne vsebine?